

עורכים: ד"ר עידו יהל, ד"ר מור יצחק ויטמן

כרך 16, גיליון מס' 3, 26 במרץ 2026

מעגליות ושליטה במסר: מחזור הנרטיבים של חמאס במערכה

התקשורתית ב"חרבות ברזל"

ד"ר תום שרון *

השימוש במדיום התקשורתי הוא נדבך משמעותי במשנתם האידיאולוגית של ארגונים ותנועות אסלאם פוליטיות ורדיקליות בתפיסת ניהול המערכה נגד האויב. הזירה התקשורתית הפכה למרחב פעולה אסטרטגי נוכח נחיתות צבאית, המחייבת את החלש להדהד את הישגיו מול החזק.¹ המיומנות במרחב זה לא נועדה רק להפצת מסרים, אלא גם מאפשרת הנדסת מציאות חלופית הנשענת על מיתוסים שקריים, חצאי אמיתות ודיסאינפורמציה, מתוך הנחה שהשליטה בנרטיב - בזירה הפנימית וכלפי חוץ - עשויה למנף הישגים פוליטיים.²

* ד"ר תום שרון, בוגר בית הספר להיסטוריה באוניברסיטת תל אביב, הוא חוקר במרכז משה דיין ללימודי המזרח התיכון ואפריקה המתמחה במחקר מגמות ושיח בתקשורת הערבית. במחקריו מנתח את השפעת הדינמיקה התקשורתית האזורית על תהליכים פוליטיים במזרח התיכון.
¹ שגיאת פולקה מסביר כי היחס שבין החלש לחזק מהווה נדבך משמעותי באיבה המושרשת במצעהן של תנועות האסלאם הרדיקליות כלפי המערב, וכי אין זה פלא שבשיח האסלאמיסטי, והג'יהאדיסטי בפרט, מתואר המערב כמי שנוהג ב"התנשאות" ובי"והרה" (استكبار). זו גם נשענת על מקורות ענפים מן המסורות - הקוראן והחדית' - המנמקות כיצד גם "החלש" יכול להכות בעוצמה בחזק, וחשוב לא פחות - לשכנע את החזק לקבל את דרך האסלאם. עוד בנושא ראו: שגיאת פולקה, "מוטיבים אסלאמיים בשימוש הג'יהאד העולמי", בתוך: אופקים - מאמרים ודברי עיון, ביטאון המורים לערבית ולאסלאם, 34 (2007), עמ' 52-61.

² על החשיבות של השימוש במדיה בקרב תנועות אסלאמיסטיות וג'יהאדיסטיות אפשר ללמוד בין היתר מהתבטאותו של אימן אלטיואהרי, מי שהיה סגנו של מנהיג אלקאעדה אסאמה בן לאדן, ולימים יורשו. הוא צוטט באומרו כי "אנו נמצאים במערכה, שיותר ממחצית ממנה מתנהל בזירה התקשורתית"; וב-2016 פורסם מסמך באחד מערוצי הרשמיים של דאעש ברשת תחת הכותרת "פעיל מדיה, אתה גם לוחם ג'יהאד", ובו נכתב בין היתר: "הג'יהאד התקשורתית נגד האויב לא פחות חשוב מהקרב החומרי נגדו. אדרבא - מאמציק בעולם המדיה נחשבים בין מעשי הפולחן הנעלים ביותר בג'יהאד". על כך ראו: Marc Lynch. "Al-Qaeda's Media Strategies," *The National Interest*, 83 (Spring 2006); pp. 50, Haroro J. Ingram, Craig Whiteside, Charlie Winter, *The ISIS Reader*, Oxford University Press, 2020, pp. 215-231; במובנים רבים ניתן גם להשוות בין המניפולציות בעובדות ובאמת שמבצעים ארגונים אסלאמיסטיים (ובהם חמאס) בתעשיית התעמולה והתודעה, לאלו שביצע בתחום המשטר הנאצי - הן בתהליכי הנאציפיקציה והן במאמציו להשגת מטרות פוליטיות ולהשפעה על מהלכים היסטוריים. בהקשר זה הכרחי לציין את אמירתו המפורסמת של שר התעמולה הנאצי יוזף גבלס, שטען כי "ככל שמרבים לחזור על שקר, גדול ככל שיהיה, סופו שייקלט". על כך ראו: נירה פלדמן, השטירמר: כוחו של שבועון שטנה, ירושלים: הוצאת כרמל, 2023. עוד על קווי

את קפיצת המדרגה המשמעותית בתהליכי הלמידה, השינוי וההתפתחות בתפיסת השימוש במדיה בניהול המערכה ביצע בעשור האחרון דאעש. הארגון ראה במרחב התקשורתי כלי הכרחי לפריצה לתודעה האזורית והעולמית, והתקשורת שימשה אותו לתיאור עצם קיומה של החליפות על אדמות סוריה ועיראק.³ "בית הספר לתקשורת" שהקים ושכלל, שהפך את הטרור להפקה הוליוודית בתיעוד מסעות כיבושיו וביסוס שלטונו האכזריים בעיראק ובסוריה בין השנים 2014–2016, היה לפרק חדש במלאכת התעמולה הג'יהאדיסטית. השימוש המושכל, התכליתי והחדשני של הארגון בתקשורת, וניצולה למיתוגו בתודעה העולמית, היה ממרכיביו הקטלניים, והעצים את ההרתעה והחרדה מפניו. כמו כן תרם להבנות העומק של תדמית "שונויות" ולימדה רבות על "הדופק" שלו.

בשנים האחרונות ניכר תהליך למידה והתפתחות דומה בקרב תנועות וארגונים אחרים, ובהם גם מתחרים אידאולוגית לדאעש כמו חמאס, שמנפה באופן מושכל ותכליתי את השימוש במדיה במהלך מתקפת הטרור ב-7 באוקטובר ובמהלך מלחמת חרבות ברזל. היא פועלת נמרצות לשליטה בנרטיבים התקשורתיים - בזירות המקומית והערבית הרחבה - בניסיון לקזז את הפער הצבאי מול ישראל ולבסס נרטיב של "ניצחון" מול כל נרטיב מתחרה בשיח, ובדגש על טשטוש הנסיבות שהובילו למצבה העגום של רצועת עזה ותושביה בתום שנתיים של מלחמה.

יחידת "ההסברה הקרבית" האמונה על תיעוד, הפקה ופרסום של חומרי התעמולה של הזרוע הצבאית של התנועה, היא מהגורמים המובילים את המשימה לשליטה בנרטיב התקשורתי. בדיווחים על אודות פעילותה מודגשת חשיבות היחידה, המהווה חלק בלתי נפרד מחוליות המחבלים הפועלות בשטח, והיא פועלת בתיאום עם זרועות המודיעין של התנועה.⁴

אחיזה מוקפדת בקצב האירועים התקשורתיים

גולת הכותרת של האסטרטגיה התקשורתית של חמאס במערכה התודעתית מול ישראל היא רטוריקה חזרתית ומעגלית, שתכליתה שימור המומנטום בניהול הנרטיבים בשיח. זוהי אסטרטגיה היברידי, מתובלת בהתקרבות ובאנטישמיות אסלאמיסטית,⁵ שנשענת מצד אחד על בנק מסרים

הדמיון בין התעמולה הנאצית לזו של תנועות אסלאמיסטיות ראו: בעז נוימן, **היסטוריות חדשות של הנאציזם**, בן שמן: הוצאת מודן, 2018.

³ הפלטפורמה הדיגיטלית שמנצל הארגון שימשה ועודנה משמשת כאמצעי המרכזי לבחינת התנהלותו - בין במישור האידיאולוגי ובין בפרקטיקת היום-יום. עוד ראו: Michael Krona, Rosemary Pennington, *The Media World of ISIS*, Bloomington: Indiana University Press, 2019; Charlie Winter, Haroro Ingram, ["Why ISIS Is So Good at Branding Its Failures as Successes"](#), *The Atlantic*, September 19, 2017; Charlotte Alfred, ["What's Behind The Islamic State's Propaganda War"](#), *Huffington Post*, October 12, 2015.

⁴ בפרסום מיוחד של רשת אלג'זירה על היחידה, ושהופץ במלואו גם בכלי תקשורת רשמיים של חמאס בהמשך, נטען כי בתהליך הפקת התוכן המסרים עוברים בקרה מחמירה מצד מומחים בחמאס לפוליטיקה ולחברה הישראלית. על כך ראו: ["מה עומד מאחורי המסרים התקשורתיים שמשדרים גדודי אל-קסאם?"](#) [בערבית], **סוכנות הידיעות שהאב**, 26 בפברואר 2025.

⁵ מאיר ליטבק מסביר כי האנטישמיות האסלאמיסטית היא ביטוי בולט של התגובה לאיום החיצוני שמהווה תרבות המערב על עולם האסלאם. לגישתו, היא נובעת מהפער שבין הראייה העצמית בדבר מקומו הראוי של האסלאם בעולם למצבו העגום של העולם המוסלמי בהשוואה ליתר העולם; וכן מהפער שבין תהילתו ועוצמתו של האסלאם בעבר

ומילים שבלוני ושכיח; ומצד אחר מתנהלת בתגובתיות ובאופורטוניזם, הנאחזים בקפידה באירועים והתרחשויות המהווים מוקדי שיח אזוריים וגלובליים ומעוררי עניין - לשם תיעולם לחיזוק הנרטיב החמאסי במערכה. את דפוס הפעולה הזה יוצקת התנועה למערך ההסברה הרחב והמגוון שלה, הפועל במנעד פלטפורמות - ברשת, בטלוויזיה וביישומונים להעברת מידע (דוגמת טלגרם), וכן באמצעות עיתונאים המזוהים עימה ועיתונאים "עצמאיים", שהם פעילי התנועה הלכה למעשה.

מחקר מקיף שערך מרכז המידע למודיעין ולטרור ע"ש מאיר עמית, מעלה כי במתקפת הטרור ב־7 באוקטובר, עיתונאים המקורבים לחמאס אף קיבלו התרעה מראש על המתקפה המתוכננת והגיעו לאזור הגבול מבעוד מועד לצורך תיעוד האירועים, ובהמשך חדרו עם מחבלי חמאס ליישובים ישראליים. גם מניתוח זהות ההרוגים שהוגדרו "אנשי תקשורת" במלחמה, עולה כי כ־60% מהם היו חברים בארגוני טרור או מזוהים עמם, ובדגש על חמאס והגיהאד האסלאמי.⁶

לצורך קיבוע הנרטיבים בזירה הבינ־ערבית הרחבה, נשענת התנועה גם על כלי תקשורת בעלי נטייה ואופי סיקור אוהד לתנועות אסלאם פוליטיות, רובם מזוהים עם המשטר הקטרי. בכלי תקשורת אלה אפשר למצוא בעקביות את המסרים שמפיצה התנועה בכלי התקשורת הרשמיים והבלתי רשמיים שלה.⁷

בין הנרטיבים הבולטים שבהם מיושמת אסטרטגיית החזרתיות והמעגליות הטענה ל"ניצחון" במערכה; האשמות בדבר פגיעה מכוונת וללא הבחנה של צה"ל בילדים ובאוכלוסיות חלשות בעזה; הצגת ישראל כמי שמנהלת "מלחמת השמדה" נגד העם הפלסטיני, ובמסגרתה ממיטה הרס וחורבן חסרי רסן ברצועה; טענות בדבר הרעבה מכוונת של תושבי עזה; וכן האשמות ברדיפה ובסיכול ממוקד של עיתונאים פלסטינים, שנועדו כביכול לפגוע ב"מלאכת חשיפת האמת על המלחמה". נרטיבים אלה שבים ומופיעים בצורות שונות מראשית המערכה ולאורכה, תוך התאמתם להתפתחויות בשטח. מטרתם לשמר את המומנטום בשיח התקשורתי, "להטריד" את הקשב הבין־לאומי בממד הקורבני של המתרחש בעזה ולאתגר את ישראל במנעד רחב ככל הניתן של זירות

לחולשתו בהווה. הדיסוננס הקוגניטיבי הזה, כפי שמתאר אותו ליטבק, יוצר בקרב תנועות אסלאמיסטיות את המצוקה המעצימה את ביטויי האנטישמיות בתפיסתן ומתבטאת היטב באמנת חמאס. על כך ראו ב: מאיר ליטבק, "האנטישמיות האסלאמיסטית: דפוסים המשכיית ושינויי", בתוך: מאיר ליטבק, אייל זיסר (עורכים), **המזרח התיכון בסערת העתים**, תל אביב: הוצאת מרכז משה דיין (2025), ע"מ 277-309.

⁶ על כך ראו: "כ־60% מהאנשים שהוגדרו כעיתונאים ועובדי תקשורת ונהרגו במלחמת "חרבות ברזל" ברצועת עזה היו **חברי חמאס וארגוני טרור אחרים**", **מרכז המידע למודיעין ולטרור ע"ש מאיר עמית**, 11 בדצמבר 2025

⁷ מחקרים רבים נכתבו בשנים האחרונות על התמיכה שמספקת קטר, בעיקר באמצעות הפעלת מנגוני תקשורת ובראשם **אלג'זירה**, לארגונים ותנועות אסלאם פוליטיות ורדיקליות - וחמאס בהן. על כך ראו למשל: Yigal Carmon, Alberto Fernandez, **"*Hamas and Al-Jazeera, A Decades-Long Symbiotic Relationship*"**, MEMRI, August 5, 2024; אבישי קארו, **"יחסי הגומלין ושיתוף הפעולה בין אל-ג'זירה לבין חמאס, כולל מסמכי שלל"**, **מרכז המידע למודיעין ולטרור ע"ש מאיר עמית**, 19 באוקטובר 2025

במסמכים רשמיים שהפיצה חמאס במהלך המלחמה ולאחר הפסקת האש,⁸ היא מציגה את נרטיב הניצחון בשורה של תיאורים אפולוגטיים: ההונאה והתחכום בניהול מתקפת הפתע; ההלם וההפתעה שאחזו בצה"ל ובדרג המדיני, עד כדי "השתנותה של ישראל לעד"; בידודה הבינלאומי והעמקת השסע החברתי בתוכה; כישלונה בהבסת "ההתנגדות", בהשבת השבויים באמצעים צבאיים ובגירוש תושבי עזה; ומעל לכול - חזרתה של הסוגיה הפלסטינית למוקד סדר היום העולמי.⁹

על התגובות והאופורטוניזם התקשורתי של חמאס אפשר היה ללמוד מזיהוי הפוטנציאל שבשיח שהתנהל בישראל ובעולם בסוגיית הכנסת הסיוע ההומניטרי לרצועת עזה במהלך המלחמה. חמאס ראתה במחלוקות הסוערות לצורך קידום תעמולה שקרית של רעב ומחסור במוצרי יסוד בעזה, תוך שימוש ציני באוכלוסיות חלשות.¹⁰ כך התנהל קמפיין מוקפד שאימצו כלי תקשורת ערביים מובילים, המתאר תורים ארוכים של נשים וילדים המשוועים למילוי סיריהם הריקים, ובמסגרתו הופצו תמונות - חלקן מפוברקות - של ילדים מורעבים, רזים וכחוישים. "התפאורה" ששימשה קמפינים שכאלה, בדמותם של מראות ההרס והחורבן בסביבה האזרחית ברצועה, סייעה להעברת המסר המתקרב; ¹¹ בואם של החורף והגשמים העזים הקפיצו ממגירת הנרטיבים גם את הקמפיין הממוחזר על "עזה הטובעת", בדמות מאהלי המפונים והעקורים הסובלים מפגעי מזג האוויר;¹² והעיתונאי הבכיר של רשת אלג'זירה בעזה ערב המלחמה, ואיל אלדחדוח, זוהה כמי שיכול להיות

⁸ עקרונות אלה מוצגים בפירוט, למשל, במסמך המיוחד שפרסמה התנועה לציון שנתיים למלחמה בדצמבר 2025, שתכליתו להציג את הישגי חמאס במערכה, את הממד ההיסטורי שבה ואת היותה של התנועה לחלק בלתי נפרד מהמרקם החברתי הפלסטיני. על כך ראו: "הגרסה שלנו: 'מבול אל-אקצא' – שנתיים של עמידה איתנה והרצון לשחרור", אל-ערבי אל-ג'דיד, 24 בדצמבר 2025

⁹ אסטרטגיה זו מגובה גם במסמכי שלל שנתפסו על ידי צה"ל במהלך המלחמה ברצועת עזה, המתעדים את תכליתיה בתוכנית אב סדורה ורב-שנתית המיועדת לערעור החוסן הישראלי, לגיוס לגיטימציה ל"התנגדות" ולהשחרת ישראל בזירה הבינלאומית. עוד ראו: אבישי קארו, "האסטרטגיה של מערך התקשורת של חמאס, כפי שעולה ממסמכי שלל", **מרכז המידע למודיעין ולטרור ע"ש מאיר עמית**, 22 בפברואר 2026

¹⁰ במהלך המלחמה יצא משרד הפנים של חמאס נגד היוזמות השונות להצנחת סיוע הומניטרי מהאוויר לתושבי הרצועה, בטענה כי: "אינן עונות על הצרכים המינימליים של האזרחים על רקע הרעב המחמיר, ומייצגות רק טיפה בים של צרכים הומניטריים, וכמעט זניח, בהשוואה לכמות משאיות הסיוע שיכולות להיכנס דרך המעברים היבשתיים"; ובכירי חמאס הפיצו את השקרים לפיהם הרעב ברצועה הוא שמסכן גם את הישראלים המוחזקים בשבי. על כך ראו: "הודעת משרד הפנים והביטחון הלאומי בדבר ההשפעות ההרסניות של הצנחת הסיוע ההומניטרי" [ערבית], **ערוץ הטלגרם הרשמי של משרד הפנים של חמאס**, 6 באוגוסט 2025; "הודעת עזת אל-רשק" [ערבית], **חשבון הטלגרם הרשמי של עזת אל-רשק**, 3 באוגוסט 2025

¹¹ אחד הטיעונים המובילים והמניפולטיביים שהשתמשה בהם חמאס לתיאור ממדי ההרס והחורבן ברצועה ניתן בנימוקיה בדבר "העיכובים" בתהליך מציאת גופות חללים ישראלים במסגרת יישום הסכם הפסקת האש. בכירי התנועה טענו כי החיפוש מתארכים על שום הקושי לפנות הריסות ולבצע חיפושים באזורים שצה"ל פעל בהם. דובר חמאס, חאזם קאסם, אמר כי "הכיבוש הרס את כל הערים, ואין כלים כבדים כדי להרים את ההריסות". ראו: "הצהרת **דובר חמאס חאזם קאסם**" [ערבית], **עמוד הטלגרם של סוכנות הידיעות "פלסטין אל-יום"**, 30 באוקטובר 2025

¹² מדובר בקמפיין תעמולה ששב על עצמו מדי שנה עם בוא החורף, ובשנות המלחמה ביתר שאת. סוכנות הידיעות התורכית **אנטוליה** המוכרת באופי הסיקור האוהד את חמאס, פרסמה גלריית תמונות מנזקי השיטפונות בחורף 2024, וציטטה את דובר מערך ההגנה האזרחית של חמאס ברצועה: "הפלסטינים נאלצים למצוא מקלט בבתי ספר, באוהלים ברחובות ואף בבתי כלא"; ובחורף 2025 זעקה חמאס לסיוע, לעתים מספר פעמים ביממה, עבור "אלפי משפחות עקורים שבתיהן נשטפו בנזקי השיטפונות". על כך ראו: "ההגנה האזרחית בעזה: נזקים עצומים לאוהלי העקורים בשל **הגשמים**" [ערבית], **אל-קדס אל-ערבי**, 24 בנובמבר 2024; "הודעה לתקשורת מטעם תנועת חמאס" [ערבית], **ערוץ הטלגרם של סוכנות הידיעות שהאב**, 14 בנובמבר 2025

השגריר המתאים ביותר לקידום נרטיב הפגיעה המכוונת בעיתונאים וב"אמת העזתית". אלדחדוח, הנחשב למקורב לראשי חמאס בעזה ומי שקיבל אישית מהתנועה את "אות הסיקור המצטיין" בתום מבצע "שומר החומות" (מאי 2021),¹³ גילם את הדמות האידאלית למשימה גם על שום המחיר האישי ששילם במלחמה: הוא איבד כמה מבני משפחתו ונפצע בעצמו. תמונותיו ממרר בבכי כשהוא נושא את ילדיו לקבורה בעודו לבוש באפודת "העיתונאי" השיגו אפקט תודעתי משמעותי במלחמת התעמולה בישראל, והפכו אותו דמות מבוקשת לראיונות בנושא "המלחמה נגד העיתונות בעזה" בתקשורת הערבית.¹⁴

השליטה בדינמיקה התקשורתית האזורית

על תהליך הלמידה שעברה חמאס בפיתוח האסטרטגיה התקשורתית הרטרורית שלה, אפשר ללמוד מ"אימוץ" דפוסי פעולה דומים לאלה שנקטו תנועות וארגונים שניהלו מערכות צבאיות רחבות במרחב המזרח-תיכוני בשנים האחרונות, ושהשקיעו מאמצים ניכרים גם בממד התודעתי. למשל, כאשר ארגוני המורדים בסוריה ביקשו לגייס את תמיכת הקהילה הבין-לאומית ולשמר מומנטום בשיח התקשורת האזורי והעולמי במאבקם המתמשך להפלת משטר אלאסד בעשור הקודם, הם הפיצו דיווחים רבים, חוזרים ומגוונים שהאשימו את המשטר הסורי בהרעבה מכוונת של אזורי הלחימה;¹⁵ באופן דומה פעלו החותיים במהלך המערכה שהובילה סעודיה למיגור כוחם, בין השנים 2016–2021. הם שבו והדהדו בתקשורת טענות לפגיעה חסרת הבחנה בחפים מפשע, והאשימו את הסעודים ברצח ילדים ובהרעבתם. מאמצים מרוכזים אלה במישור התעמולתי והתודעתי עוררו מעת לעת עיסוק נרחב בתקשורת העולמית, ואף הובילו ללחץ דיפלומטי בין-לאומי. בתימן הייתה לכך השפעה רחבה, והיא פגעה קשות ביכולת הסעודית להכריע את המערכה.¹⁶

¹³ "חמאס מעניקה כבוד לאל-ג'זירה בעזה ומשבחת את אופי הסיקור שלה את המערכה 'חרב ירושלים'" [ערבית], **סוכנות הידיעות Palinfo**, 8 ביוני 2021

¹⁴ על השפעתו של אלדחדוח על השיח ניתן ללמוד מהבמה שקיבל גם בכלי תקשורת ערביים שאינם מזוהים כתומכי חמאס, דוגמת היומון אל-ג'זירה אל-סאבא המצרי. בריאיון שהעניק לעיתון, סיפר אלדחדוח על הטרגדיה האישית שחוה במלחמה, אך באותה הנשימה הבהיר: "העיתונאים שילמו מחיר כבד, אך הוא בגדר הכרח מקצועי. המסר שלנו חזק יותר מהכדורים ומהטילים של ישראל". אלדחדוח נחשב גם לדמות פופולרית ברשתות החברתיות, והסכת שהתארח בו בקטר, שעסק ב"מאחורי הקלעים על הסיקור העיתונאי של המתרחש בעזה", זכה לכמעט שני מיליון צפיות ביוטיוב. על כך ראו: "ואיל-אל-דחדוח: מצבי הבריאותי דורש טיפול, אני מעריך את המאמצים של מצרים" [ערבית], **אל-יום אל-סאבא**, 18 בינואר 2024; "פגישה) עם ואיל אל-דחדוח... מאחורי הקלעים ופרטים שלא שמעתם עליהם קודם" [ערבית], **יוטיוב**, 19 בפברואר 2024

¹⁵ גם המדינות שהובילו את המאבק הדיפלומטי והתמיכה בקבוצות המורדים בסוריה, ובראשן תורכיה, תמכו בטענות אלו. ראו למשל: "האופוזיציה מאשימה את המשטר בהרעבת כמיליון ילדים ונשים בשכונת עיוטה בדמשק" [ערבית], **אל-אנבאא**, 18 ביוני 2013; "האשמות כלפי משטר אל-אסד בניהול מלחמת הרעבה ומצור בצפון-מערב סוריה" [ערבית], **יוטיוב**, 25 בינואר 2022; *BBC News*, "Syria: Assad forces 'using starvation as weapon of war'", March 10, 2014

¹⁶ על אף שהאויים לא חסד ביקורת והאשמות גם כלפי החותיים באחריות להרעבה בתימן, עיקר האש הופנתה כלפי הקואליציה הערבית בהובלת סעודיה. ראו: "תמונות קשות של ילדים הסובלים מתת תזונה בתימן, כתוצאה מהמלחמה והמצור המוטל על המדינה מצד הקואליציה הסעודית-מאע"מית, ואוזלת יד של הקהילה הבין-לאומית לעצור את הסבל" [ערבית], **עמוד הפייסבוק של רשת אל-ג'זירה**, 13 בספטמבר 2018; *Anadolu Agency*, "Saudi-led coalition for Yemen crisis," February 1, 2021; *BBC News*, "Saudi-led coalition for Yemen's woes," November 3, 2016

החזרתיות והמעגליות של המסרים במערכה התקשורתית של חמאס מסייעות לה להתמודד עם הסתירות האינהרנטיות העולות לעתים במסגור הנרטיבים שהיא מקדמת. למשל כאשר בכירי התנועה ודובריה הרבו במהלך המלחמה להדהד את זעקתם להפסקת אש מיידית וכוללת ברצועה, אך בה בעת הדגישו כי חמאס, עזה והעם הפלסטיני "עומדים איתן" במערכה. בהתאם לכך, הדגישו את הנרטיבים המפארים את "עמידתה האיתנה של עזה בגפה" ואת "עצמאות החלטתם של עזה ועמה" מחד גיסא; והשמיעו קריאות ל"סיוע ולהתגייסות של העולם הערבי והאסלאמי להצלתם" מאידך גיסא. את הנרטיבים ליוו לא פעם בעמימות שנדמתה כמכוונת, במיוחד בסוגיות שהגדירה הנהגת חמאס כרגישות.

הדבר בלט בעיקר בכל הנוגע לצעדים שהתנועה התחייבה להם במסגרת הסכם הפסקת האש, כמו ויתור על השלטון ברצועה, פירוק מנשק ונוכחות גורמים זרים בעזה ביום שלאחר המלחמה. גורמים בתנועה הביעו בגלוי תמיכה בהעברת האחריות הניהולית לידי ועדת הטכנוקרטים שהוקמה מכוח ההסכם. לעומת זאת, מסריהם בנוגע להנחת הנשק נותרו מעורפלים: האמירות על הסכמה לכך מצוטטות בתקשורת בעקיפין או מפי גורמים אנונימיים, בעוד הסתייגויות נשמעו פומבית מפי בכירי התנועה. גם ההצהרות בנוסח "כל כוח זר שייכנס לעזה צריך להתמקד באכיפת השקט וביישום הפסקת האש" נותרו עמומות, ואינן מבהירות אם בכוונת התנועה להתפרק מנשקה - ואם כן, באילו תנאים ובאיזה מתווה.¹⁷

האסטרטגיה התקשורתית המתוחכמת של חמאס נשענת במידה רבה גם על בקיאותם של בכירי התנועה וראשי מערך התעמולה שלה בדינמיקה המשתנה של השיח בתקשורת הערבית,¹⁸ ובנרטיבים המעצבים אותו. מאז 7 באוקטובר 2023 הפכה המלחמה לאחד ממוקדי העיסוק

¹⁷ למשל בימים שלאחר ההכרזה על הסכם הפסקת האש (אוקטובר 2025), הודגש בשיח התקשורת הנרטיב על "הסכמה עקרונית למסירת הנשק", בצירוף התנאי כי הדבר ייעשה "רק לגוף פיקוח מצרי-פלסטיני משותף". גם הבכיר הפלסטיני בשארה בחבא אישר בשיחה עם היומון אלשרק אלאוסט כי במסגרת המגעים הביעה התנועה הסכמתה לכך. ואולם בתקופה שחלפה מאז הפך המסר למפולפל, מוקפד ומורכב רטורית. בכירי התנועה המתראיינים בתקשורת מהדהדים את המסר המתנער מסיכומים שהיו במסגרת הסכם הפסקת האש על פירוק התנועה מנשקה, ומתנים זאת ב"הקמת מדינה פלסטינית" וב"סיום הכיבוש". כמה מהם טוענים אף כי התנועה: "מעולם לא קיבלה רשמית שום החלטה בנוגע למסירה או להקפאה של נשקה". על כך ראו: מחמד אל-ריס, ["בשארה בחבא ל'אל-שרק אל-אוסט': 'חמאס' הביעה פתיחות בנושא פירוק הנשק הכבד שלה... וושינגטון אינה מתנגדת"](#) [ערבית], [אל-שרק אל-אוסט](#), 3 בנובמבר 2025; ["מוסא אבו מרזוק לאל-ג'זירה: ניכנס למו"מ בכל הסוגיות הקשורות לתנועה ולנשק"](#) [ערבית], [יוטיוב](#), 3 באוקטובר 2025; ["ח'אלד משעל: ישראל היא האויבת שלנו ובעזרת אללה נביס אותה"](#) [ערבית], [יוטיוב](#), 8 בפברואר 2026; ["חמאס חושפת את עמדתה באשר לכוחות היציבות \(הזרים ברצועה\) ולמו"מ מסירת הנשק"](#) [ערבית], [אל-ג'זירה](#), 12 בפברואר 2026; ["חמאס מביעה פתיחות בפני כוח השמירה על השלום בעזה, אך דוחה 'התערבות בענייני הפנים'"](#) [ערבית], [France 24](#), 20 בפברואר 2026

¹⁸ המלחמה הולידה שיח תקשורתי נרחב על השינויים המוגדרים "היסטוריים" בדפוסי צריכת המידע במדיה הערבית, וביחוד על חלקן המשמעותי של הרשתות החברתיות בתיאור המתרחש לקהל הערבי. שני מאמרים מייצגים של מגמה זו התפרסמו ביומון הלונדוני אלערב - האחד ניתח את מה שהגדיר כ"שינוי דרמטי" באופי הלוחמה הפסיכולוגית ועיצוב דעת הקהל, והשינוי במאזן ההשפעה והכוח על השיח מאמצעי תקשורת מוסדיים למדיה החברתית; השני הגדיר את המלחמה "רעידת אדמה שניפצה את ההגמוניה של כלי התקשורת המערביים המסורתיים", חשפה את משבר האמינות שלהם, הוכיחה את ניצחונן של "דור הטיקטוק" בקרב על עיצוב דעת הקהל הגלובלית החדשה ואת כישלונן של מדינות (דוגמת ישראל) לשלוט בנרטיב בתעמולה מסורתית. על כך ראו: רבי עיאש, ["המלחמה על התודעה – מהמוסד ועד הטיקטוק"](#) [ערבית], [אל-ערב](#), 24 בנובמבר 2025; עלי קאסם, ["הלקחים מעזה בעתיד התקשורת"](#) [ערבית], [אל-ערב](#), 24 בנובמבר 2025

המרכזיים במדיה הערבית בעשורים האחרונים. היקף הסיקור הרחב שב והציף את המחנאות המאפיינת את הדיון בסוגיות רגישות במרחב הציבורי הערבי. מחנאות זו משקפת את התחרות ארוכת השנים על עיצוב סדר היום התקשורתי במזרח התיכון בין מערך התקשורת העצום שמנהלת סעודיה, ובין מכוונת התקשורת המשומנת ורבת ההשפעה שמוביל המשטר הקטרי.¹⁹

הסכם הפסקת האש וחילופי השבויים שהוכרז באוקטובר 2025, בסמוך לציון שנתיים לפרוץ המלחמה, שימש מקרה בוחן מובהק לדפוס זה. בעוד בתקשורת הפרוסעודית הציגו אותו כהישג דיפלומטי המוביל ליציבות אזורית ולפגיעה בשלוחותיה של איראן, כלי תקשורת קטריים ופרר קטריים - המזוהים עם "ציר ההתנגדות" - הציגו את ההסכם כניצחון שהושג באמצעות כוח הלחימה וכראיה ליכולתה של ההתנגדות לכפות על ישראל נסיגה חלקית מעזה ושחרור אלפי אסירים.²⁰

חמאס פעלה למנף היטב מוטיבים אלה במסריה התקשורתיים וממשיכה להישען גם בתקופת הפסקת האש על מערך התקשורת הקטרי, ובראשו רשת אלג'זירה, לצורך קיבוע מסריה בתודעה הערבית הרחבה. למרות דיווחים שהתקשורת הקטרית, ובעיקר אלג'זירה, תומכת פחות בחמאס מבעבר, בפועל הסיקור שלה עדיין תורם משמעותית להפצת המסרים של חמאס ולהשפעתה בזירה התקשורתית. מעקב רציף אחר שידורי הרשת מעלה כי גם בתקופה שלאחר הפסקת האש היא ממשיכה להעניק כר נרחב לקידום הנרטיב התקשורתי של חמאס: בשידור הצהרות ונאומים מלאים בשידור חי של בכירי התנועה, בתיאור ההתמודדות ו"האתגרים" של התנועה ביישום הפסקת האש נוכח "המצב הקשה" שנתר בעזה לאחר נסיגת צה"ל ובעיסוק נרחב ב"סבל ההומניטרי" ברצועה.²¹

שליטתה של חמאס בנרטיב התקשורתי - הן בזירה המקומית הן בזירה הערבית הרחבה - היא מרכיב מרכזי ביכולתה לשרוד פוליטית וארגונית. התנועה משקיעה מאמצים ניכרים בעיצוב תודעה ובהכוונת השיח הציבורי המקומי, האזורי והבינלאומי, ומפגינה יכולת גבוהה לייצר, למחזר ולהתאים נרטיבים למציאות משתנה. זאת תוך ניצול פערי מידע, רגשות הזדהות ומנגנוני מדיה

¹⁹ עוד על קרבות הנרטיבים בתקשורת הערבית במלחמת "חרבות ברזל", ראו: Tom Sharon, ["The Arab Media Discourse Following the October 7 Attacks"](#), in: *The Struggle for Stability: Arab Reactions to the Hamas-Israel War*, MDC and Konrad Adenauer Partnership Publications, May 15, 2024

²⁰ רשת אלג'זירה שידרה את נאומיהם של בכירי חמאס זאהר אלג'בארין וח'ליל אלחיה. ראו: ["ח'ליל אלחיה: משימת הכוחות הבין-לאומיים בעזה חייבת להתמקד באכיפת הפסקת האש וההפרדה בין הצדדים"](#) [ערבית], [יוטיוב](#), 15 בדצמבר 2025; ["נאום של זאהר אלג'בארין, ראש לשכת האסירים והשהידים בחמאס"](#) [ערבית], [יוטיוב](#), 16 באוקטובר 2025; כמו כן ראו מאמרי דעה ופרשנות שקידמו את הנרטיבים של חמאס והתנגדו לה: מחמד עאיש, ["עזה לא הובסה וישראל לא ניצחה"](#) [ערבית], [אלקדס אלערבי](#), 13 באוקטובר 2025; כפאח מחמוד, ["מההתנגדות לחשיבה מחדש: מבחן התודעה לפני הנשק"](#) [ערבית], [אלשרק אלאוסט](#), 3 בנובמבר 2025

²¹ עוד על כך ראו: Ahmad Sharawi, Natalie Ecanow, ["Al Jazeera remains a leopard that can't change its spots"](#), *Foundation for Defense of Democracies*, October 16, 2025; Toby Dershowitz, ["The shake-up at Al Jazeera: Motion or real movement?"](#), *Foundation for Defense of Democracies*, October 13, 2025

מתקדמים. הישענותה על "בעלות ברית" תקשורתיות - ובראשן אלגיזירה ושאר אמצעי התקשורת הקטריים - משמשת עבודה מכפיל כוח במאבק על הנרטיב. תהליכי הלמידה שעברה התנועה מעידים על הפנמת חשיבותה של התודעה כזירת הכרעה משלימה למערכה הצבאית. מכלול ממצאים זה מדגיש את הצורך בבחינה מתמדת של מושגי ההכרעה וההרתעה בעימותים א-סימטריים במזרח התיכון, וכן את חשיבות הבנת הדינמיקה התקשורתית - לא רק ככלי פרשני, אלא כתנאי יסוד לגיבוש מדיניות אפקטיבית בזירה המדינית והביטחונית כאחד.

הדעות המובעות בפרסומי מרכז משה דיין הן של המחברים בלבד.

מאמר זה הוא פרי שיתוף פעולה בין מרכז משה דיין להוצאת "מערכות".

כל הזכויות שמורות למרכז משה דיין ללימודי המזרח התיכון ואפריקה באוניברסיטת תל-אביב. ניתן לעשות שימוש לא מסחרי בתכנים תוך ציון שמו של הכותב ומרכז משה דיין באוניברסיטת תל-אביב, בתוספת סימוכין וקישור למקור באתר של מרכז משה דיין, <https://dayan.org/he>.